

Борщевська Г. Е.
старший викладач кафедри цивільного права
Запорізького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ПРАЦІВНИКІВ-МІГРАНТІВ

У разі порушення трудових або інших соціальних прав зацікавлена особа може використати весь арсенал правових механізмів для їх захисту, зокрема судовий.

На працівників-мігрантів у країнах їх перебування поширюється дія національного режиму. На національному рівні захист соціальних прав й інтересів працівників-мігрантів здійснюють за допомогою колізійних норм. Результат розгляду спору значною мірою залежить від того, суд якої держави розглядає конкретне спірне питання, оскільки суд вирішує питання про те, які колізійні правила та право якої країни буде застосовано в разі колізії законів. Питання про підсудність справ щодо захисту соціальних прав й інтересів працівників-мігрантів залежно від країни перебування вирішують по-різному. Наприклад, у Франції пріоритетне значення має громадянство позивача. Якщо позивач – громадянин Франції, тоді визнають юрисдикцію французького суду. У Німеччині, Австрії, Швейцарії, Нідерландах вирішальне значення для визначення компетентного суду має місце мешкання відповідача. У Великобританії пріоритетне значення має воля сторін – сторони за угодою можуть визначити, де будуть розглядати спір.

Отже, є три системи визначення підсудності справ [1, с. 353] щодо захисту соціальних прав й інтересів працівників-мігрантів:

- 1) за ознакою громадянства сторін. Для судів Франції та Італії, щоб вони визнали свою компетенцію щодо вирішення спору, достатньо того, щоб стороною трудового договору був французький громадянин;
- 2) за правилами внутрішньої територіальної підсудності, яку визначають за місцем перебування відповідача. Право вибору підсудності надають позивачу, якщо кілька відповідачів перебувають у різних країнах (Німеччина, Японія, Україна, Росія та інші країни СНД, Австрія тощо);
- 3) за ознакою «наявності» відповідача (Великобританія, США).

Розглядаючи процесуальні механізми захисту соціальних прав та інтересів працівників-мігрантів на національному рівні, можна констатувати, що вирішення спорів цієї категорії здійснюють у судовому й адміністративному порядку. У судовому порядку спори розглядають у загальних чи спеціалізованих судах, які входять до судової системи країни.

Наприклад, у загальних судах спори розглядають в Італії, Нідерландах, у спеціалізованих судах з трудових справ – в Австрії, Франції, Бельгії, Швейцарії, Швеції, Норвегії, Фінляндії, Канаді (провінція Квебек), Новій Зеландії тощо. В Ізраїлі та Німеччині суди з трудових спорів утворюють самостійну систему. В адміністративному порядку можуть розглядати спори, що впливають із трудових правовідносин, наприклад у США.

Спори, що пов'язані із захистом соціальних прав й інтересів працівників-мігрантів у Франції, можуть розглядати загальні суди та суди з трудових спорів. Юрисдикцію відповідного суду визначають за предметом спору. Юрисдикція судів із трудових спорів поширюється тільки на індивідуальні спори, що виникають між працівником і роботодавцем та впливають із трудового договору, щодо відшкодування шкоди, завданої внаслідок нещасного випадку на виробництві. Не поширюється компетенція цих судів на спори, щодо яких закон установлює інший порядок розгляду (наприклад, щодо виплати допомоги по безробіттю тощо) [2, с. 455].

У Великобританії захист соціальних прав й інтересів працівників-мігрантів можуть здійснювати як суди загальної юрисдикції, так і спеціальні органи, створені для розгляду трудових конфліктів, – Центральний арбітражний комітет і промислові трибунали. Компетенція відповідних юрисдикційних органів визначена законодавством (законами «Про захист трудових відносин» 1975 р. та «Про трибунали та розслідування» 1971 р.). Центральному арбітражному комітету підвідомчі спори щодо:

- умов праці, трудових обов'язків, трудової дисципліни, умов колективних й індивідуальних трудових договорів;
- членства у профспілках і діяльності профспілок;
- процедури вирішення трудових конфліктів.

Компетенція промислових трибуналів поширюється на спори щодо:

- установлення та зміни умов праці, незаконного звільнення;
- відмови виплати допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами;
- оформлення трудового договору, виплати вихідної допомоги в разі звільнення, рівної оплати праці.

Спори, що пов'язані із захистом інших соціальних прав й інтересів працівників-мігрантів, розглядають загальні суди.

Крім загальних судів, спори щодо захисту соціальних прав й інтересів працівників-мігрантів у Німеччині можуть розглядати суди з трудових спорів. Суди з трудових спорів утворюють самостійну систему, до якої входять: трудові суди першої інстанції, які безпосередньо розглядають спори, що впливають із трудових правовідносин; земельні суди – суди апеляційної інстанції; федеральний суд із трудових спорів – вища судова інстанція.

Виключно в цих судах розглядають спори щодо виникнення трудових правовідносин, переговорів щодо укладення трудового договору, недопустимих дій, пов'язаних із трудовими правовідносинами (дискримінація тощо), документів, пов'язаних із трудовими правовідносинами.

Крім працівників-мігрантів, за захистом їх соціальних прав й інтересів до цих судів можуть звертатися й члени сім'ї працівника-мігранта (у разі його смерті) щодо вимог, що випливають із трудового договору, щодо страхових виплат тощо. В інших випадках розгляд спорів відбувається в загальному порядку.

В Ізраїлі компетенція щодо розгляду справ, пов'язаних із захистом соціальних прав й інтересів працівників-мігрантів, розподілена між загальними судами та судами з трудових спорів. Суди з трудових спорів, як і в Німеччині, утворюють самостійну ланку – Національний суд у Єрусалимі та п'ять окружних судів першої інстанції. Національний Суд є апеляційним органом, який також уповноважений розглядати найскладніші справи як суд першої інстанції. Рішення суду є остаточними, тільки у виняткових випадках можуть бути оскаржені у Верховному суді Ізраїлю. Компетенція цих судів поширюється на колективні й індивідуальні трудові спори та спори із соціального забезпечення. Захист більшості інших соціальних прав й інтересів працівників-мігрантів, що не пов'язані з умовами трудового договору, розглядають у загальному порядку [3, с. 309].

Спори, що пов'язані з трудовими відносинами, у США розглядають, здебільшого, адміністративні органи: Національне управління з трудових відносин, Управління із заробітної плати та робочого часу, Національне управління посередництва при трудових конфліктах на залізниці.

Зазначені органи здійснюють тлумачення законів і розглядають спори, пов'язані з їх застосуванням. Суд надає рішенням цих органів обов'язкову силу та має право їх перевірити, не переглядаючи фактичну сторону справи [3, с. 311]. Інші спори належать до компетенції загальних судів.

В Україні, Росії та більшості інших країн пострадянського простору захист соціальних прав й інтересів працівників-мігрантів відбувається в судовому порядку. Індивідуальні трудові спори також можуть розглядати в комісіях із трудових спорів.

Примирно-третейську процедуру вирішення спорів, що виникають щодо трудових правовідносин, застосовують переважно у країнах англосаксонської системи права (США, Великобританія). Цей механізм захисту прав працівників також передбачено за законодавством низки країн: Росія, Україна – комісії з трудових спорів, Ізраїль – трудовий арбітраж тощо.

Таким чином, на національному рівні забезпечують захист соціальних прав й інтересів працівників-мігрантів шляхом надання їм національного режиму – можливості застосовувати всі форми та способи захисту своїх прав, що передбачені національним законодавством.

Значення процесуального механізму захисту соціальних прав й інтересів працівників-мігрантів на національному рівні зумовлено двома чинниками:

- 1) спори регулюють норми національного права;
- 2) захист прав у міжнародних юрисдикційних органах можливий лише за умов використання всіх національних способів захисту.

На національному рівні захист соціальних прав й інтересів працівників-мігрантів можуть здійснювати: 1) суди (загальні та спеціальні); 2) адміністративні органи; 3) третейські суди.

З огляду на зазначене, постає необхідність доповнити ЗУ «Про міжнародне приватне право» ст. 54-1 «Захист трудових і соціальних прав іноземців та осіб без громадянства, які працюють в Україні» такого змісту:

«Захист трудових і соціальних прав й охоронюваних законом інтересів іноземців та осіб без громадянства, які працюють в Україні, здійснюють відповідно до права держави, яке регулює ці трудові відносини, або відповідно до права держави суду».

Література

1. Богуславский М. М. Международное частное право : учеб. / Марк Моисеевич Богуславский. – М. : Юристъ, 2004. – 604 с.
2. Трудовое и социальное право зарубежных стран : основные институты. Сравнительно-правовое исследование / [под ред. Э. Б. Френкель]. – М., 2002. – 687 с.
3. Киселев И. Я. Сравнительное трудовое право : учеб. / Киселев И. Я. – М. : Велби, Проспект, 2005. – 360 с.

Борщевська, Г.Е. Особливості судового захисту соціальних прав та інтересів працівників-мігрантів [Текст] / Г.Е. Борщевська // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5-7 червня 2014 р. / Ред.кол.: В.С. Венедіктов, А.М. Куліш, М.М. Бурбика; За ред.: В.С. Венедіктова, А.М. Куліша. - Суми : СумДУ, 2014. - С. 120-124.